

Ο ΡΟΣΣΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΘΕΛΛΟΣ - ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ - Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΔΗΡ

Ὁμολογῶ μετὰ συντριβῆς ὅτι εἶμαι ἐκ τῶν ἥκιστα τακτικῶν θαμῶνων τοῦ λεγομένου ἑλληνικοῦ θεάτρου. Ἡ μανία τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ θεάτρου τούτου διὰ τῆς ἐν αὐτῷ παραστάσεως ὡς ἀκροατοῦ ὁμοιάζει πρὸς ἄλλην τινὰ μανίαν, τῆς ὑποστηρίξεως τῆς πομπωδῆς καλουμένης ἐθνικῆς βιομηχανίας, ἔστω καὶ ἂν αὕτη διατελεῖ ἀκόμη εἰς κατὰστασιν, τὴν ὁποίαν μόλις θὰ ἐξήλευεν ὁ λίθινος αἰὼν.

Ἐχὼ φίλον, ἀξιόλογον κατὰ τὰ ἄλλα, ὅστις ἐπιμένει μεταχειριζόμενος στεατικὰ κηρία ἑλληνικῆς κατασκευῆς. Δὲν ἤξεύρω ἐκ τίνος κηροποιείου προέρχονται, οὔτε θέλω ν' ἀδικήσω τινά, διατεινόμενος ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν κατωρθώθη ἀκόμη νὰ παράγονται κηρία εὐπρόσωπα. Ἄλλ' ἐκεῖνα ἐκ τῶν ὁποίων προμηθεύεται ὁ φίλος μου εἶνε ἀποτρόπαια. Καπνίζου, τὸ στέαρ αὐτῶν καταρρέει γύρω, ποικίλλον διὰ περιεργιστάτων, ὥσπερ ἀναγλύφον, προεξοχῶν τὸ κηρίον, καταρρυπαίνου τὸ κηροπήγιον, εἰς τὴν ἐλαχίστην κίνησιν δ' αὐτοῦ ἀφίνου νὰ πίπτωσι σταγόνες ζέοντος λίπους ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, κηλιδοῦσαι ἀνεξαλείπτως φορέματα, πολλάκις μονάκριβα εἰς τὸ εἶδος τῶν. Παραλείπω ὅτι στοιχίζου περισσότερον τῶν εὐρωπαϊκῶν. Ἐν τούτοις ὁ φίλος μου εἶνε ἀμετάπειστος. Χάριν τῆς υπερτέρας ἰδέας τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας ὑφίσταται τὰ πάντα ἀγογγύστως.

Τὸν φίλον μου τοῦτον θαυμάζω, ὅπως καὶ τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἑλληνικῶν θιάσων, οὐχὶ διότι εὐρίσκουσιν ἀπολαυσίν τινα ἐν αὐταῖς—ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦσαν πληρέστατα δικαιολογημένοι, διότι εἰς ἕκαστον ἀρμόζει ἡ τέρψις ἧς εἶνε ἄξιος—ἀλλὰ διὰ νὰ τείνωσι χεῖρα ἀρωγὸν εἰς τὸ ἐπὶ δεκανικίων βαῖνον ἐθνικὸν θέατρον. Τοὺς θαυμάζω εἰλικρινῶς, ἀλλὰ δὲν διστάζω νὰ ὁμολογήσω ὅτι εἶμαι κατώτερος τοιαύτης αὐταπαρνήσεως. Τὸ θέατρον ἀποτελεῖ ὑπερτέραν τινα αἰσθητικὴν τέρψιν, ἥτις μέχρι τοῦ μετρίου μὲν διασώζει κάπως τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἀλλὰ κατὰ αὐτοῦ μεταβάλλεται εἰς χυδαίαν καὶ πρόστυχον ἀπολαυσιν τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς, ἀναξίαν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὠτῶν ἀνθρώπων τυχόντων ὀρισμένης πνευματικῆς μαθήσεως.

Αἱ κρίσεις μου αὗται ἴσως εἰς πολλοὺς φανῶσιν ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηραὶ καὶ ἄδικοι. Ἄλλ' ἂς μοὶ ἐπιτρέψωσι νὰ διαφωνῶ. Ὅπως ἡ ἑλλειψὶς ἀνατροφῆς αὐστηρὰς παρασκευάζει σώματα ῥαθυμα, πλαδαρά, ἀσθενῆ, οὕτω καὶ ἡ ἑλλειψὶς

κριτικῆς βασάνου εἰλικρινοῦς δημιουργεῖ φιλολογίαν καὶ τέχνην καχεκτικὴν, φθισιδῶσαν, μὴ φέρουσιν ἐν αὐτῇ τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως. Ἄν αἱ ἐφημερίδες μας δὲν ἀνεκῆρυττον τοὺς Ἕλληνας ἡθοποιοὺς ἀριστοτέχνους τῆς σκηνῆς καὶ δὲν παρέβαλλον αὐτοὺς ἀλληλοδιαδόχως μὲ ὅλους τοὺς μεγάλους καλλιτέχνους τοῦ θεάτρου, ἂν ἐπανελάβανον εἰς αὐτοὺς καθ' ἐκάστην: « Δὲν εἰξεύρετε νὰ ἀπαγγεῖλετε, δὲν εἰξεύρετε νὰ ὁμιλήσετε, δὲν εἰξεύρετε νὰ σταθῇτε ἐπὶ τῆς σκηνῆς, δὲν εἰξεύρετε νὰ κινήθητε », ἂν τοὺς παρώτρυνον ἀκαταπαύστως νὰ ἐργασθῶσι, νὰ σπουδᾶσωσι, νὰ κοπιᾶσωσι, σήμερον ἴσως θὰ εἴχομεν εὐπρόσωπον ἑλληνικὸν θίασον, διδάσκοντα εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ μητρικῇ αὐτῶν γλώσσῃ τὰ δραματικὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, τὰ κλασικὰ ἔργα τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν καὶ ὅ,τι ἄξιον λόγου παρήγαγεν ἡ σύγχρονος ἐν Ἑλλάδι δραματικὴ λογοτεχνία.

Ἀντὶ τούτου ἔχομεν—πλὴν μιᾶς ἢ δύο ἐξαιρέσεων—ἡθοποιοὺς οὓς ἀδυνατεῖ νὰ ὑποστῇ ἡ φιλοκαλία καὶ δραματικὴν διδασκαλίαν, ἥτις δὲν θὰ ἦτον ἀνεκτὴ οὔτε εἰς τόπους πολὺ ὀλιγώτερον ἡμῶν προηγμένους. Καὶ ὅμως ἐξακολουθεῖ ἡ μέχρις ἐβδόμου οὐρανοῦ ρεαλισμὸς, ἐξακολουθεῖ ὁ ψευδὴς ἀποθαυμασμός καὶ αἱ ἐνθουσιῶδεις κρίσεις, αἵτινες ἀναγινωσκόμεναι μακρόθεν θὰ ἔπειθον πάντα μὴ γνωρίζοντα τὰ πράγματα ὅτι ἐπὶ τοῦ θεατρικοῦ ὀρίζοντος τῆς Ἑλλάδος ἀκτινοβολοῦσι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ λαμπρότεροι ἀστέρες τοῦ θεατρικοῦ στερεώματος.

Ἀστὴρ πρώτου μεγέθους, οὐχὶ ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἀνακαλύπτουσι τὰ τηλεσκόπια τῶν συντακτῶν τῶν ἀθηναϊκῶν φύλλων, ἐπέλαμψεν εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν ὀρίζοντα τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τινων ἐβδομάδων. Διὰ τὴν Ἑλλάδα συμβαίνει μὲ τὰς μεγάλας θεατρικὰς δόξας ὅτι μὲ ἀστέρας τινὰς διὰ τὴν Γῆν. Τὸ φῶς τῶν φθάνει μέχρις ἡμῶν ὅταν ἤδη κλίνωσιν εἰς τὴν δύσιν τῶν. Οἱ ἐνδοξοὶ καλλιτέχναι τοῦ θεάτρου ἐπισκέπτονται τὴν γῆν, ὅπου τὸ πρῶτον ὁ Θέσπις ὑπεδύθη τὸν κόθορνον, ἀφοῦ κορεσθῶσι τῶν ἀνευφημιῶν καὶ τῶν θωπειῶν τοῦ κοινοῦ ὄλων τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν, ἐπιβιβάζονται δ' ὑπερωκεανείου τινος σκάφους, ὅπως συλλέξωσιν ἐν Βοστώνῃ ἢ ἐν Νέξ Γόρκη δαψιλῶς τὰ δολλάρια εὐκολώτερον ἢ ὅσον ἀποφασίζουσι νὰ κατέλθωσι μέχρι τῶν κλασικῶν ἡμῶν χωμάτων διὰ νὰ δρέψωσι πενιχρὸν στέφανον ἐκ δάφνης τοῦ Ἰλισσοῦ.

Εἶνε ἀληθές ὅτι δύο τελευταῖαι ἀπόπειραι τοιοῦτων καλλιτεχνικῶν καθόδων δὲν ἐνθαρρύνουσι μεγάλως τοὺς μὴ ἐπισκεφθέντας ἀκόμη τὴν Ἑλλάδα διασήμερος ἡθοποιοὺς, οὐδὲ προμηνύουσι

διὰ τὸ μέλλον ἀφθότους ἐπισκέψεις ὡς τὰς τοῦ Κοκλὲν καὶ τοῦ Ῥόσση. Ὁ πρῶτος παρεπονεῖτο πικρῶς διότι ἡ αἴθουσα τοῦ θεάτρου δὲν ὑπερπληροῦτο μέχρις ἀσφυξίας — ἡ κατὰ τὴν πρωτότυπον καὶ εἰκονικὴν ἐκφράσιν του διότι ἡ ἐχθρική φάλαγξ τοῦ κοινοῦ (κατὰ τὴν θεωρίαν του μεταξὺ κοινοῦ καὶ ἡθοποιοῦ ἐν τῷ θεάτρῳ συνάπτεται εἶδος πάλης, ἣν ὁ καλλιτέχνης νικά διὰ φυσικῆς δεξιότητος καὶ τέχνης), δὲν εἶχε τὴν πυκνότητα, ἥτις ἀπαιτεῖτο ὅπως ἐξεγείρῃ ἐν πάσῃ τῇ ὁρμῇ του τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτοῦ μένος, — ἡ περιέργεια δὲ τῶν πολλῶν ὅπως ἴδωσι τὸν Ῥόσσην ἐκινήθη μετὰ τὴν τετάρτην παράστασιν τοῦ διασήμεου καλλιτέχνου.

Ὅπως δὴ ποτε οἱ ἀπὸ τῆς πρώτης παραστάσεως μὴ ὀκνήσαντες νὰ λάβωσι τὴν πρὸς τὸ Νέον Θέατρον ἄγουσαν ὁμοφώνως ἀνομολογοῦσι τὸ σπάνιον τῶν συγκινήσεων καὶ τὴν ἐκλεκτὴν καὶ ἀσυνήθη ἀπόλαυσιν, ἣν παρέσχεον αὐτοῖς ἡ τέχνη τοῦ ὑποκριτοῦ.

Ὁ Ῥόσσης εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων ἐρμηνευτῶν τοῦ σαιξπηρείου θεάτρου. Οἱ μεγάλοι τραγικοὶ καλλιτέχναι ἄλλως πάντες διαπρέπουσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἔργων τοῦ Ἀγγλοῦ τραγωδοποιοῦ. Ὁ Σαίξπηρ, προαγαγὼν τὸ τραγικὸν πάθος μέχρι τῶν ἀκροτάτων αὐτοῦ ὁρίων, παρέχει εἰς τὸν ἡθοποιὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν καλλιτεχνικὴν δύναμιν, νοημοσύνην, καὶ εὐκαμψίαν, ἀφίνει δ' εἰς ἐκάστην φράσιν, εἰς ἐκάστην λέξιν ὅσον οὐδεὶς ἴσως ἄλλος δραματογράφος εὐρὺ περιθώριον, τὸ ὅποῖον ὁ καλλιτέχνης πρόκειται νὰ συμπληρώσῃ διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐργασίας, ψυχολογῶν ἐπὶ τῶν προσώπων τοῦ δράματος, ἀναλύων τὰ αἰσθήματα καὶ ἀνατέμνων τὴν καρδίαν αὐτῶν. Οὕτως ἔξοχος ὑπόκρισις συμπληροῖ καὶ ἐξαιρεῖ τὰς ἀνυπερβλήτους καλλονας τῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ, δὲν δύναται τις δὲ νὰ ἐννοήσῃ ἐντελῶς οὔτε τὴν νοσηρὰν ἰδανικότητα τοῦ Ἀμλέτου, οὔτε τοῦ Ὁθέλλου τὴν μυκηθμώδη ζηλοτυπίαν, οὔτε τοῦ Ἀῆρ τὴν στυγεράν ὀδύνην, ἂν μὴ ἴδῃ τὸν Ἰρβιγκ, τὸν Μπούθ ἢ τὸν Ῥόσσην δανείζοντας εἰς τὸν ποιητὴν τὸ θαυμαστὸν αὐτῶν δῶρον, ὅπως ἐνδύσῃ δι' ὁστέων καὶ σαρκῶν τὰ ἄυλα πλάσματα τῆς φαντασίας αὐτοῦ.

Ὁ «Ὁθέλλος» εἶνε ἐν τῶν δραμάτων, ἐν οἷς τὰ μάλιστα εἶχε ἐπὶ τινὰς ἐβδομάδας φιλοξενηθεὶς ἐν Ἀθήναις πεφημισμένος ὑποκριτής. Ἦκουσα Ἀγγλον λόγιον, φανατικὸν τοῦ Σαίξπηρ θαυμαστήν, ἰδόντα πάντας σχεδὸν τοὺς συγχρόνους καλλιτέχνους ὅσοι διαπρέπουσιν ἐν τῇ ἀπὸ σκηνῆς ἐρμηνείᾳ τοῦ θεάτρου αὐτοῦ, καὶ πρὸ ἐτῶν, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς καλλιτεχνικῆς του λάμψεως, τὸν Ῥόσσην, νὰ διατυπώνῃ ἐπι-

φυλάξεις τινὰς, ὡς πρὸς τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ὑπόκρισιν.

— Ἄλλοτε, ἔλεγεν, ἦτο ἀπλουστερος, λιτότερος, κλασικώτερος. Ἡ ἡλικία καὶ ἡ ἐργασία παρέλυσαν κάπως ἐν αὐτῷ τὰ νεῦρα τῆς καλλιτεχνικῆς δυνάμεως, ἀπὴμβλυναν τὴν ὀξύτητα τοῦ ὑποκριτικοῦ πάθους, ὅ,τι δ' ἄλλοτε παρείχεν εἰς τὸ πρόσωπον ὅπερ ὑπεδύετο ἐξ ἐμπνεύσεως οὕτως εἰπεῖν καὶ ἀντλῶν ἀπὸ φυσικῆς πηγῆς, θέλει νὰ ἀντικαταστήσῃ τώρα δι' ἐντάσεως, ἥτις μειοῖ κάπως τὴν ὁμαλότητα τῶν ἐντυπώσεων τοῦ θεατοῦ.

Τὴν κρίσιν ταύτην παρέχω ὡς χρονογράφος, χωρὶς νὰ δύναμαι οὔτε νὰ τὴν ὑποστηρίξω, οὔτε ν' ἀντιτάξω τι κατ' αὐτῆς. Μὴ ἀναλαβὼν νὰ γράψω καλλιτεχνικὴν μελέτην περὶ τοῦ Ῥόσση, ἀλλὰ νὰ ἐκθέσω ἀπλῶς τὰς ἐντυπώσεις κοινοῦ τῶν παραστάσεων αὐτοῦ ἀκροατοῦ, δὲν δυσκολεύομαι νὰ εἰπῶ ὅτι τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲν ἡδυνήθη νὰ διακρίνω κηλίδα τινὰ ἐπὶ τῆς ἀπολαμπύσεως εἰκόνας τῆς ὑποκρίσεως τοῦ Ἰταλοῦ ἀριστοτέχνου τῆς σκηνῆς.

Ἐν τῷ «Ὁθέλλῳ» ἡ ὑπόκρισις τοῦ Ῥόσση ἔχει τι τὸ δαιμονίως ἀνθρώπινον. Μόνον ὑπερφυῆς τέχνη δύναται νὰ καταστήσῃ οὕτως ὑποχείρια εἰς τὸν ἡθοποιὸν τὰ μέσα ἅτινα ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν του, ὅπως συγκινήσῃ τὸν ἀκροατὴν του, ψάψῃ μίαν πρὸς μίαν τὰς χορδὰς τῆς καρδίας του, κορυφώσῃ ἐν αὐτῷ τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον, ἀποσπάσῃ τὰ δάκρυά του καὶ παράσχῃ εἰς αὐτὸν ἀπόλαυσιν πνευματικὴν, ὁμοίαν ἐκείνης ἣν μόνον ἡ ἀνάγνωσις μεγάλου ποιητοῦ, ἡ θέα εἰκόνας ἐξόχου ζωγράφου ἢ τὸ δαιμόνιον μεγαλοφυοῦς μελοποιοῦ δύναται νὰ δωρήσῃ εἰς ἡμᾶς.

Ὅ,τι ὁ ποιητὴς ἀπεθησαύρισε ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τοῦ πάθους τοῦ φοβεροῦ Μαύρου ἡ ἡθοποιὸς ἐξορύσσει ὡς ἐξ ἀδαμαντωρυχείου καὶ ἐπιδεικνύει ἀπαστράπτον εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ. Ἡ καρδία τοῦ Ὁθέλλου δὲν ἔχει δι' αὐτὸν μυστήρια. Μετὰ ποίας τέχνης ὁ τρυφερὸς ἐραστής, εἰς τὰ λεόντεια στήθη τοῦ ὁποίου πάλαι μετὴν ἰδιάζουσιν εἰς τὸ ἀκμαῖον αἷμα τῶν τέκνων τῆς ἐρήμου σφοδρότητα ὁ ἔρω, μεταμορφοῦται βαθμηδὸν εἰς τὸν φιλύποπτον σύζυγον, τὸν ὑποπτευθέντα ὅτι ἐπροδόθη ὑπὸ παντὸς ὅ,τι ἔχει τιμιώτερον ἐν τῷ κόσμῳ καὶ κατόπιν τὸν ἀμείλικτον δικαστὴν, τὸν ἐκτελοῦντα ἰδιοχείρως τὴν ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν ἔλαβε καθ' ἐαυτόν! Οὕτω βρυχώμενον καὶ μυκώμενον φαντάζεται τις τὸν Ὁθέλλον, ὡς τὸν παριστᾷ ὁ Ῥόσσης, οὕτως ἄγριον καὶ φοβερόν. Ὡχροτέρα ὑπόκρισις, ἀσθενεστέρα ἐρμηνεία διαλύει τὸν φανταστὸν τύπον τοῦ δράματος, ὡς ἔχει τις ἐν αὐτῷ εἰς τὸν νοῦν, καὶ καταρρίπτει ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἀκροατοῦ τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ. Τὰ μεγάλα ἔργα ἀπαιτοῦσιν

ὡς ἐκτελεστάς καὶ μεγάλους καλλιτέχνας. Εἶνε δυνατόν νὰ φαντασθῇ τις τὸν Λυκαβηττὸν ἐκτελοῦντα χρέη Ἀτλαντος;

Τὸ κοινὸν τῶν πρώτων παραστάσεων τοῦ Ῥόσση ἦτο ἀραιότερον, ἀλλ' ἐκλεκτότερον, ἢ γενικὴ δ' ἐντύπωσις, ἢ ἀπεκομιζέ τις ἐξ ἐκάστης παραστάσεως, ἦτο διὰ τοῦτο καὶ βαθύτερα. Τὸ κοινὸν ἀποτελεῖ παράγοντα ἄξιον λόγου ἐν τῇ ἐπιτυχίᾳ καλλιτέχνου τινος, δύναται τις δὲ νὰ εἴπῃ ὅτι ἀκροατήριον νοῆμον, μορφωμένον καὶ φιλόκαλον εἶνε τὸ ἥμισυ τῆς νίκης ἡθοιοῦ, οἷοθεν ἐννοεῖται ἄξιον τοῦ ὀνόματος. Διὰ τοῦτο ἐκ τῆς παραστάσεως τοῦ «Θέλλου», καίτοι εἰς ἄλλα δράματα ὁ Ῥόσσης ἐφάνη ὑπέρτερος, ἀπεκομίσαμεν πάντες μᾶλλον ζωντανὰς ἐντυπώσεις, ἐνῶ σκηναὶ μεγάλης ἐπιβολῆς τῶν ἄλλων τούτων δραμάτων, παρασταθέντων ἐνώπιον ἀκροατηρίου πυκνοτέρου, ἀλλὰ στερουμένου τῆς αὐτῆς καλαισθητικῆς ἐνότητος, δὲν ἐπέφερον ἐντελὲς τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα.

.

Ὁ «Πολιτικὸς θάνατος» τοῦ Παύλου Γιακωμμέτη, ὃν μετὰ τῶν σαιξπηρεϊῶν δραμάτων ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ὁ Ῥόσσης, εἶνε ἔργον διδασχῆς καὶ πολεμικῆς μᾶλλον ἢ τέχνης. Τὸ δράμα ἔχει σκηνὰς παθητικωτάτας, ἀλλ' εἶνε μελοδραματικὸν εἰς ἄκρον, ὁ διάλογος δ' αὐτοῦ, ὑπερβολικὸς συνήθως, καθίσταται ἐνιαχοῦ πεφυσιωμένος καὶ ἐξοκέλλει εἰς ῥητορικὸν στόμφον. Ἀλλ' ὁ Ῥόσσης ὑποκρίνεται καὶ ἐν αὐτῷ μετὰ τέχνης ἀπαραιμύλου, ἥτις σκιαῖζει τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἔργου ἐντελῶς. Ὁ ἐκ τοῦ κατέργου δραματεύσας πατήρ, ὁ μετὰ δεκαπενταετῇ χωρισμὸν ἀνευρίσκων τὴν σύζυγον καὶ τὴν θυγατέρα του, ὁ μὴ ἀναγνωριζόμενος ὑπ' αὐτῆς, ἐθισθείσης νὰ καλῇ ἄλλον ἄνδρα πατέρα, παρέστη ἐνώπιον ἡμῶν πλήρης πατρικῆς στοργῆς, ἥτις ἐπὶ ἔτη συσθεῖσα ἐκχύνεται ἤδη εἰς χεῖμαρρον λάδας, πλήρης ὀδύνης διότι ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ οὔτε τὸν ἀναγνωρίζει, οὔτε θέλει ποτὲ νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ πατήρ της δύναται νὰ εἶνε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς οὗ ἡ θεὰ τὴν φοβίζει, τραγικὸς ἐν τῇ τραυματισθείσῃ στοργῇ του, ἀνυπερβλήτος ἐν τῇ ἀποφασιστικῇ καρτερίᾳ του ὅπως ἀποθάνῃ, ἀφῆνων κενὴν τὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ θέσιν του, ἀφοῦ ἀπώλεσε τὴν θέσιν του ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ προσφιλεστέρων αὐτοῦ πλασμάτων.

.

Εἰς τὸν «Βασιλέα Λήρ» ὁ Ῥόσσης ἐφάνη καὶ ἑαυτοῦ ὑπέρτερος. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τοὺς τύπους τῶν δραμάτων τοῦ Σαιξπήρου παρουσιάζει εἰς τὸ κοινὸν πάντας γυμνοὺς, μὴ ζητῶν οὐδὲν νὰ συγκαλύψῃ, οὐδὲν νὰ συγκεράσῃ, τούναντιον δὲ τὰ πάντα νὰ ἐπιδειξῇ, τὰ πάντα νὰ καταστήσῃ καταφανῆ, ἀλλὰ εἰς τοιαύτην ἐξίσωσιν πρὸς τὸν τιτάνειον χαρακτῆρα τοῦ Λήρ, μόνον τέχνη,

τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς ἀρυομένη ἀμέσως ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, ἡδύνατο νὰ ἐξιχθῇ.

Περὶ τῆς ὑποκρίσεως τοῦ Ῥόσση ἐν τῷ «Λήρ» ὁμιλοῦντες θὰ ἦτο γελοῖον ἂν ἐλέγομεν ὅτι ὑπῆρξε φυσικός. Ὑπῆρξε φυσικός ὡς Λήρ, ὡς ἄνθρωπος ὑπερφυῆς δηλονότι, ὡς ψυχὴ δρῶσα καὶ παθαινομένη ἐκτὸς τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον κοινῶς θεωροῦμεν ὡς ψυχολογικῶς φυσικόν.

Ὅταν εἶδομεν τὸν Ῥόσσην νὰ ἐξέλθῃ ἐπὶ σκηνῆς, ἐλησμονήσαμεν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομά του. Τίνα σχέσιν ἔχει ὁ ὑψηλὸς καὶ εὐσωμὸς καλλιτέχνης, τὸν ὁποῖον συναντῶμεν καθ' ὁδὸν μὲ τὸν ὑψηλὸν πῖλον καὶ τὴν ῥεδιγκόταν του, πρὸς τὸν λευκοπῶγονα αὐτὸν γέροντα, παρόμοιον πρὸς τύπον τοῦ Γουσταίου Δορέ, Δρυῖδην μεγαλοπρεπῆ, δραματικὸν Δία, δεσπόζοντα τοῦ θεάτρου τοῦ Σαιξπήρου, λόγῳ τραγικοῦ μεγαλείου μᾶλλον ἢ λόγῳ ἡλικίας; Αὐτὸς εἶνε ὁ Λήρ, ἀναδύσας ζωντανὸς ἐκ τῶν σελίδων τοῦ Σαιξπήρ, ἐν τῇ ὀλυμπίῳ αὐτοῦ ἐπιβολῇ, ὁ Βασιλεὺς ὃν πολυετῆς βασιλεία κατέστησεν ἀλαζόνα καὶ ὑπέρφρονα, ὁ σκληρὸς πατήρ ὁ ἀποπέρπων ἀσπλάγχχνως τὴν κόρην, ἥτις δὲν ἡμπορεῖ «ν' ἀνασηκώσῃ τὰ χεῖλη εἰς τὴν καρδίαν της,» κατὰ τὴν εἰκονικὴν φράσιν της, ὁ ἀτυχὴς πατήρ τὸν ὁποῖον ἐκδιώκουσι τῶν οἰκίῶν των ὡς ἐπαίτην αἱ ἱδρυαὶ θυγατέρες, ὁ ἔξοχος παράφρων, ὅστις ἄστεγος καὶ ἀσκεπὴς ἀψηφᾷ ἐν τῇ ἐρημίᾳ τὴν λυσσώδη μακρίαν τῶν στοιχείων, ὁ μετανοημένος πατήρ, ὅστις θρηνεῖ μετὰ σπαρακτικῶν γόων τὴν στραγγαλισθεῖσαν θυγατέρα του καὶ ἀποθνήσκει, οἰώνει συντριβόμενος ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ ἄθροῦ αὐτῆς σώματος. Ἐλεος καὶ φόβος πληροῦσιν ἐναλλάξ τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ἐντεινόμενοι μέχρι παροξυσμοῦ. Αἱ μυχιαίταται τῆς καρδίας ἵνες τανύονται ὡς χορδαὶ βιολίου, ὅπως ὑπὸ τὸ χρυσοῦν τόξον τῆς τέχνης τοῦ Ῥόσση ἀναδύσωνιν τόνους, συναρμολογούμενους εἰς θεσπεσίαν μελωδίαν πάθους καὶ συγκινήσεως.

Μετὰ ποίας ἐξάλλου ἀλλοπροσύνης, ἀνεγειροῦσης ἐκ φρίκης τὰς τρίχας τῶν ἀκροατῶν, ἐξαγγέλλει ὁ Ῥόσσης τὰς κατὰ τῆς Γονερίλλης φοβεράς κατάρας τοῦ Λήρ:

— Ἀκουσε ὦ φύσις, ἄκουσέ με

Εἰσάκουσέ μ', ἀγαπητὴ Θεά! Ἐάν τὴν εἶχες
Νὰ γείνῃ γόνιμη αὐτή, ν' ἀλλάξῃ τὸν σκοπὸν σου!
Τὰ ὄργανα τοῦ τοκετοῦ ἐντὸς τῆς μάρανέ τα,
καίστεῖρευσέ τὰ σπλάγχχνα της! Εἰς τὸ αἰσχρὸν τῆς σῶμα
νὰ μὴ χάρισις τὴν τιμὴν νὰ τῆς βλαστήσῃ βρέφος
Κι' ἂν κάμῃ σύλληψιν ποτὲ νὰ πλάσῃ τὸ παιδί της
ἀπὸ χολῆς, ὥστε νὰ ζῇ διὰ νὰ καταντήσῃ
νὰ εἶνε τυραννία της καὶ θάσανον! Νὰ σκάψουν
χαράκια ἐξ αἰτίας τοῦ τὸ νέον μέτωπόν της,
τὰ μάγουλά της ῥεύματα δακρύων ν' αὐλακώσουν!
Κάθε τῆς πόνος μητρικὸς καὶ μητρικὴ λαχάρα
νὰ στρέψῃ σ' ἀναγέλασμα καὶ καταφρόνησιν της.

Ἐν τῇ σκηνῇ τῆς καταγιγίδος, ἥτις δικαίως θεωρεῖται ὡς μία τῶν μεγαλοπρεπεστέρων σκη-

νών τοῦ σαιζπηρείου θεάτρου, δὲν ἡδυνήθημεν ν' ἀπολαύσωμεν ὅ,τι ἔχει ἔξοχον ἡ ὑπόκρισις τοῦ Ῥόσση, ἔνεκα τῶν ἀτελῶν μηχανικῶν μέσων τοῦ νέου ἡμῶν θεάτρου. Ἀντὶ βροχῆς ἡκούομεν ἐκ τῶν παρασκηνίων ἦχον ἀναταρασσομένου κοσίνου, ἀντὶ βροντῶν καὶ κεραυνῶν δὲ τὸν θόρυβον συγκρουομένων *τερεκέδων*. Ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη παρωδία ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ ψυχράνη τὴν ἐντύπωσιν τῶν θεατῶν, ἐχρειάσθη δ' ὅλη ἡ ὑποκριτικὴ δύναμις τοῦ Ῥόσση, ὅπως τὸ κοινόν, φύσει ἄλλως φιλοσκῶμμον, μὴ ἐκραγῇ εἰς γέλωτας.

Μία ἐκ τῶν ἀπιοτέρων ἀποδείξεων τῆς μεγάλης ἀξίας τοῦ Ῥόσση εἶνε καὶ ἡ θρησκευτικὴ σιγὴ, τὴν ὁποίαν κατορθώνει νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπὶ ἀκροατηρίου ἀτιθάσσου, οἷον εἶνε τὸ ἀθηναϊκόν. Τόσον βαθεῖα εἶνε ἡ σιγὴ αὕτη, ὥστε τὴν ἀκούει κανεὶς—διότι ἀκούεται καὶ ἡ σιγὴ. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐξ ἐπιδείξεως φοιτῶντες εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Ῥόσση καὶ αὐτοὶ οἱ περιφέροντες ἐταστικὰς τὰς διόπτρας ἀνά τὰ θεωρεῖα, ἢ γελῶντες μετὰ τῶν συντρόφων των ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει φαιδρουῦ ἐπεισοδίου τῆς ἡμέρας, ἐνῶ δ' ὁ Ῥόσσης γονυπετεῖ ἐν ἐκστάσει πρὸ τῆς ἀναγνωριζομένης Κορδηλίας, αὕτη δὲ τὸν ἀνεγείρει τρυφερῶς ἔμειναν ἄφωνοι καὶ τὸ μειδίαμα ἐπάγωσεν ἐπὶ τῶν χειλέων των, ὅταν ἀπὸ τῶν παρασκηνίων ἡκούσθησαν σπαρρακτικοὶ οἱ γόοι καὶ οἱ κοπετοὶ τοῦ Λήρ, φέροντος ἐν ἀγκάλαις τὴν νεκρὰν Κορδηλίαν.

Περὶ τῆς διασήμευ Γαλλίδος ἡθοιοποιοῦ Desclée διηγεῖται ὁ Halévy ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἐκδοθέντι τόμῳ αὐτοῦ «Σημειώσεις καὶ ἀναμνήσεις» χαρακτηριστικὸν ἀνέκδοτον.

Ἐσπέραν τινὰ τοῦ 1869 ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Γυμνασίου εἰς τὸ τέλος τῆς πράξεως, τὸ κοινὸν ἀνεκάλεσε διὰ παταγῶδων ἀνευφημιῶν τὴν Desclée ἐπὶ σκηνῆς. Ἀληθὲς καταιγὶς χειροκροτημάτων. Πεσοῦσης τῆς αὐλαίας, οἱ συνάδελφοι αὐτῆς περιστοιχίζουσι τὴν Desclée, τὴν συγχαίρουσιν.

— Τί ἐπιτυχία ! τί θρίαμβος !

— Ὅχι, λέγει ἡ διάσημος ἡθοιοποιός.

— Πῶς ὄχι ;

— Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἐδωλίων ὑπάρχουν δύο ἡλίθιοι, οἱ ὁποῖοι ἀφότου ἤρχισεν ἡ παράστασις δὲν ἐταράχθησαν, δὲν ἐχειροκρότησαν δὲ πρὸ ὀλίγου.

— Ἀλλ' ἀφοῦ εἶνε ἡλίθιοι τί σὲ μέλει ;

— Ἰσα—ἴσα. Πρέπει νὰ κάμνῃ κανεὶς αἴσθησιν καὶ εἰς τοὺς ἡλίθιους. Ἄλλως ἀλλοίμονον ! Ὑπάρχουν τόσοι εἰς τὸν κόσμον !

Ἡ Desclée κατὰ τὴν ἐπομένην πράξιν ἐξήρχετο τῆς σκηνῆς ἐνθους. Ἐχειροκρότει ἐξαλλος καὶ ἐφώναζεν :

— Οἱ δύο μου ἡλίθιοι ἐγέλασαν ! Οἱ δύο μου ἡλίθιοι ἐχειροκρότησαν !

Καταπεσοῦσης τῆς αὐλαίας μετὰ τὴν τελευταίαν πράξιν τοῦ «Λήρ,» ὁ Ῥόσσης ἡδύνατο νὰ λέγῃ ἀναλόγως :

— Ὅλοι ἐσιώπησαν, συνεκινήθησαν, ἔκλαυσαν, ἐχειροκρότησαν ! Ὁ θρίαμβος εἶνε ἐντελής !

ΔΗΜ. ΚΑΚΑΛΑΜΑΝΟΣ

~~~~~*~~~~~

ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

~~~~~*~~~~~

Πόσας λέξεις ἐν συνόλῳ ἐπρόφεραν οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν ἐκθεσιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως ; Εἶχέ τις τὴν ὑπομονὴν νὰ κάμῃ τὸν ἐξῆς ὑπολογισμόν : οἱ ἐπισκέπται ἀνῆλθον εἰς 111,255, περιλαμβανομένου δὲ καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐκθέσεως εἰς 118,262. Τεθέντος ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φωνὴ προφέρει 296 λέξεις κατὰ λεπτὸν ταχυλογουῶσα καὶ 143 κατ' ἐλάχιστον ἐν ἀνέτῳ συνδιαλέξει, ἐξάγεται ὅτι πάντες ὁμοῦ ἐν ὅλῳ ἐπρόφεραν 121 δισεκατομμύρια, 217 ἑκατομμύρια, 883 χιλιάδας καὶ 320 λόγους !

*

Καθ' ἐσπέραν ἡ Ἐκθεσις κλείεται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον : Εἰς τὰς 10 1/2 ἀκριβῶς κρότος πυροβόλου ἀγγέλλει ὅτι ἡ εἰσὸδος δὲν ἐπιτρέπεται πλέον. Εἰς τὰς 11 1/4 δύο τυμπανισταὶ περιέρχονται τὸ ἐσωτερικὸν κρούοντες τὴν ἀποχώρησιν, ἔτι δὲ 200 κλητῆρες καὶ 50 στρατιῶται τῆς Δημοκρατικῆς Φρουρᾶς ὁδηγοῦσι πρὸς τὴν ἐξόδον τοὺς ὑστεροῦντας.

*

Διακόσiai χιλιάδες θέσεων ἔχρουσι παραγγελθῆ εἰς τὰ ἀτμόπλοια τὰ ἐκτελοῦντα τὸν μεταξὺ Νέας Ὑόρκης καὶ εὐρωπαϊκῶν λιμένων πλῆθυν, ὑπο μελλόντων ἐπισκεπτῶν τῆς ἐκθέσεως. Ἐκ δὲ τῆς Ν. Ἀμερικῆς πᾶσαι αἱ θέσεις τῶν ἀτμοπλοίων μέχρι τέλους Αὐγούστου εἶνε κατεληγμέναι ἥδη καὶ ἀναγκάζονται νὰ θέσωσιν ἔκτακτα ἀτμόπλοια εἰς ἐνέργειαν ὅπως ἐπαρκέσωσιν αἱ ἀτμοπλοικαὶ ἐταιρίαι.

*

Μεταξὺ τῶν τίμαλφῶν ἀντικειμένων ἄτινα ἐκτίθενται ὑπερέχει ὁ «Αὐτοκρατορικός», ἀδάμας μέγιστος εὐρεθεὶς τῷ 1885 ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Ἐκ τῆς γενομένης ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν παραβολῆς τούτου πρὸς τὸν μέγιστον ἀδάμαντα τοῦ γαλλικοῦ στέμματος ἐξήχθη ὅτι εἶνε μεγαλύτερος ἐκείνου καὶ βαρύτερος, ἐφάμιλλος δὲ τὴν λαμπρότητα. Ἡ ἀξία αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ υπολογισθῇ ἀκριβῶς, ὑπερβαίνει ὅμως τὰ 12 ἑκατομμύρια, ἀφοῦ τόσον ἐξετιμήθη ὁ ἀντίζηλος αὐτοῦ τοῦ γαλλικοῦ στέμματος κατὰ τὸ ἔτος 1791.

*

Ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πύργου Ἀϊφφελῆ ἔστησε τὴν κατοικίαν εἰς πτερωτὸς ἑνοικας, μία χειδιῶν. Ὁ παρισινὸς τύπος ἀναγράφων τὴν εἰδησιν εὐχεται νὰ μὴ συμβῇ ἐκ τῆς λάμφεως τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πύργου μεγάλου ἡλεκτρικοῦ φανοῦ ὅ,τι ἐν Ἀμερικῇ ἐκ τοῦ φάρου τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἐλευθερίας, ὅπου ἀναρίθμητα πτηνὰ ἐν καιρῷ θυέλλης μεθ' ὁρμῆς πετώντα πρὸς τὸ φῶς θανατοῦνται ἐπὶ τῶν χρυστάλλων καὶ ἐλπίζει ὅτι δὲν θὰ εὕρῃ τοιοῦτον οἰκτρὸν θάνατον καὶ ἡ ταλαίπωρος χειδιῶν.

*

Πλὴν ἄλλων διασχεδάσεων οἱ ἐπισκέπται τῆς παρισινῆς ἐκθέσεως δύνανται νὰ περιδιαβάσωσιν ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ Ἀρεως ἐπὶ λευκῶν ὀναρίων ὁδηγούμενων ὑπὸ αἰγυπτίων ὀνηλατῶν, ἐπὶ τούτῳ κληθέντων ἐκ Καΐρου.